

**ועדת החקירה הממלכתית לבירור התנגשויות
בין כוחות הבטחון לבין אזרחים ישראלים**

החלטה

בפנינו בקשה, אשר הוגשה ביום 19.6.02 על ידי עו"ד מרואן דלאל מארגון עדאלה, בשם המשפחות השכולות אשר בניהן מצאו את מותם באירועי אוקטובר 2000.

1. הבקשה נוגעת למעמדם של בני המשפחה של מי מקרב הציבור הערבי, אשר נהרגו באירועי אוקטובר 2000. על פי הנטען, למשפחות אינטרס ישיר ומובהק בדיוני הוועדה, ולפיכך יש לחן מעמד וזכות ייצוג בוועדה. לטענת המבקשים, זכות זו נובעת הן מסעיף 15 לחוק ועדות הקירה, תשכ"ט-1968, והן מכללי הצדק הטבעי. לפיכך, טוענים המבקשים כי יש לאפשר לבני המשפחות ייצוג ומעמד, שיאפשרו להם להציג שאלות ולהביא ראיות במהלך הדיונים.

דין הבקשה להידחות, מן הנימוקים שיפורטו להלן.

2. אין חולק, כי לקרובי המשפחה של מי שנפגעו באירועי אוקטובר, ולנפגעים עצמם, ערבים כיחודים, עניין בדיוני ועדת החקירה. עם זאת, אין בכך כדי להצמיח למבקשים זכות למעמד כמבוקש.

3. ככל שתדברים אמורים בסעיף 15 לחוק ועדות הקירה, חרי שאין בהוראה זו כדי לעגן את הזכות הנטענת על ידי המבקשים. עיון בהוראה זו מצביע בבירור על כך, כי היא חלה על מי שוועדת החקירה עלולה לקבוע ממצאים או מסקנות לחובתו. הדברים עולים הן מלשון ההוראה, והן מתכליתה, הנלמדת מתוך ראייתה כמכלול שלם. בהקשר זה ניתן להפנות במיוחד להוראת סעיף 15(ד) לחוק, המסייג את זכויותיו של אדם לפי סעיף 15 מקום בו הוועדה שוכנעה כי

"...בדין וחשבון שלה לא תקבע לגבינו ממצאים או מסקנות ולא תמליץ לגבינו המלצות". מסייג זה עולה בבחירות תכליתת של החוראה, היא להגן על פלוני מפני פגיעה אפשרית בממצאי הוועדה או ממסקנותיה. לשם כך ניתנו הזכויות האמורות בסעיף 15, ובחן הזכות לכך שוועדה תעמיד לרשותו את חומר הראיות הנוגע לאותה פגיעה ונמצא בידיה (סעיף 15(א) לחוק), ואף הזכות לחתייב בפניי הוועדה, להשמיע טיעונים, ולחביא עדים וראיות (סעיף 15(ב)) (ראו גם, לעניין זה, בג"צ 381/85 בנק לאומי לישראל בע"מ נ' ועדה החקירה לעניין ויסות מניות הבנקים, פ"ד (לט) 4) 225, ראו גם בג"צ 4914/94 טרנר נ' מבקרת המדינה, פ"ד (מט) 3) 771, ע"פ 2910/94 יפת נ' מדינת ישראל, דינים עליון מב 857). החוצאה היא, כי אין בסעיף 15 כל עיגון לטענת המבקשים, כאילו נועדה החוראה ליתן מעמד גם למי שטוען להיותו קרבן של המעשים הנבדקים בוועדת החקירה.

4. יש להעיר, כי אף בהיסטוריה החקיקתית של חוראה זו אין כל עיגון לטענת המבקשים, כי אם החיפך הגמור מכך. מעיון בדברי הכנסת בקריאה השלישית של חוק ועדות הקירה, תשכ"ט-1968, עולה כי בפניי הכנסת עמדה הסתייגות, אשר נועדה להרחיב את מעגל בעלי הזכות לקבל את חומר הוועדה ולחביא בפניה טיעונים וראיות. החצעה הייתה, כי המבחן לזכות האמורה יתא מבחן אובייקטיבי, ולא כפי שנקבע בחוק, מבחן חנתון להכרעתה ושיקול דעתה של הוועדה. פירושה של הצעה זו היה להעניק זכות לפי סעיף 15 לכל אדם המעוניין בוועדה או בהוצאותיה. החצעה עוררה את החשש, כי פתיחת אפשרות הטיעון והחופעה בפני ועדת הקירה, לכל מי שרואה עצמו כבעל עניין, תסכל כל אפשרות מעשית לחביא את דיוני הוועדה לסיום תוך פרק זמן סביר. על רקע חשש זה נדחתה הסתייגות, אשר נתפסה כסותרת את התכלית החשובה של יעילות דיוני הוועדה, וחבאת דיוניה לכלל סיום "מחר ככל האפשר" (ראו דברי שר המשפטים יי ש' שפירא, דברי הכנסת 53, עמוד 917).

5. יוער, כי מעמד מן הסוג המבוקש על ידי המבקשים אינו מוכר בדין גם במצבים אחרים, בהם עשוי להיות לקרבן עניין בהתדיינות אשר הוא אינו בעל

דין ישיר בה. כך, חוק זכויות נפגעי עבירה, התשס"א-2001, אשר נתקבל אך לאחרונה, קובע זכויות שונות לקרבן עבירה במסגרת החליך הפלילי. ברם, אין הוא מעניק לקרבן מעמד בדיון הנוגע לאחריותו של הנאשם, אינו מעניק לו זכות טיעון במסגרת אותו דיון, אינו מעניק לו זכות להביא ראיות במסגרת הדיון, ואינו מעניק לו זכות לקבל את מלוא חומר החקירה. זאת, בניגוד לשלבים שונים בחליך הנוגעים לעונש שיושת על מי שנידון, בניגוד לחוראות בחוק המאפשרות הפסקת החליך בשל פעולתם של מנגנונים חוץ שיפוטיים (חניכה, עיכוב הליכים).

החליך שבפני ועדת החקירה אינו חליך פלילי. חוק זכויות נפגעי עבירה אינו הל על חליך זה במישרין. הוא אינו מקנה זכויות לנפגעים בפני ועדת חקירה. ברם, ניתן ללמוד מחוק זה כי גם מקום בו מחוקק חכיר בזכותו של נפגע עבירה למעורבות מסויימת בחליך, לא ראה המחוקק לנכון לאפשר לנפגע עבירה להיות מעורב בשמיעת הראיות ובזעלאת הטיעונים בשלב קביעת האחריות. אני סבור, כי חסדר זה, אשר נקבע אך לאחרונה, מלמד כי אף היום, יותר מ-30 שנים אחרי חקיקת חוק ועדות חקירה, לא ניתן לחצביע על שינוי באקלים המשפטי אשר יכול היה לחצדיק פירוש של חוראת סעיף 15 האמורה באופן המוצע על ידי המבקשים, פירוש חחורג בעליל מתכליתת המקורית של חוראה זו.

זאת ועוד, נראה כי לצורך הבקשה שבפנינו קיים יחס של קל והומר בין החליך הפלילי לבין החליך שבפני ועדת חקירה. בכל הנוגע לחליך פלילי, אף שהצדדים לו הם חמדינה וחנאשם, חרי שפסק הדיון הפלילי הוא מנוף רב עוצמה לנקיטתו של חליך אזרחי על ידי הקרבן, בעקבות חחרשעה (אם וככל שהנאשם יורשע) (ראו סעיף 42 לפקודת הראיות (נוסח חדש), התשל"א-1971; ראו גם סעיף 77 לחוק בתי המשפט (נוסח משולב), התשמ"ד-1984. חרף זאת, לא ניתן לקרבן, או לקרוביו, מעמד בבירור האחריות במסגרת החליך הפלילי. דברים אלה יפים, לכאורה, מקל וחומר לדיונית של ועדת חקירה, אשר אין ביניהם (או תוצאתם) לבין הנפגע קשר ישיר, הדומה לזח הקיים בחליך הפלילי. אדרבא, לפי סעיף 22 לחוק ועדות חקירה, לא ניתן לעשות שימוש בחליך משפטי בדיון וחשבון

של ועדת החקירה. יוצא, כי מעמדו המשפטי של הדין וחשבון שונה לחלוטין, לעניין זה, ממעמדו המשפטי של פסק דין בהליך פלילי.

6. אשר לכללי הצדק הטבעי, הרי שאלה מאפשרים זכות טיעון למי שעלול להיפגע מהחלטת של רשות ציבורית, עובר לפגיעה האמורה. ברם, האינטרס של מי שטוען לפגיעה מכוח מעמדו כקרוב (או קרוב משפחה של קרוב), לא חובר כאינטרס בעל עוצמה מספקת, על מנת לחקיס לאותו אדם את הזכות המבוקשת במסגרת של חליכים פליליים. הדברים נכונים הן במסגרת של חוק זכויות נפגעי עבירה, והן מחוצה לה.

אכן, דיוניה של ועדת חקירה אינם דיונים שבחם קיים עימות ישיר בין האינטרס של הנפגע, או בני משפחתו, לבין האינטרס של מי שחווה מצאח לנכון להודיע לו על אפשרות כי ייפגע ממסקנותיה או מממצאיה. במרכז דיוניה של ועדת החקירה מצוי "עניין שהוא בעל חשיבות ציבורית חיונית" (סעיף 1 לחוק ועדות חקירה; החדגשח חוספה). גם אם קיימים פרטים בציבור, אשר יש להם נגיעה לאותו עניין, אין בכך כדי לשנות את מהות הפקידה של ועדת החקירה או לחסיט את מרכז הכובד של פעילותה. זאת ועוד, הקירתו של עניין זה ובדיקת חיבטיו השונים נתונים לוועדת החקירה, ולאורגנים הפועלים מטעמה. לשם כך, ניתנו לוועדה כלים ואמצעים שונים, אשר נועדו לאפשר לה להגיע לחקר האמת. פעולתה של הוועדה אינה פעולה של הכרעה בין טענות סותרות, כי אם פעולה של גוף חוקר ויוזם, אשר מטרתו היא קביעת ממצאים ומסקנות בנושא שתועמד לבחינתו.

מבחינה זו, אף כי ניתן לחבין את המניעים הסוביקטיביים שביסוד פניית המבקשים, אין בה כדי לסייע במידה משמעותית לעבודת הוועדה. ניתן לומר בזחירות, כי למבקשים אין יתרון כלשהו בחצגת שאלות לעדים שיופיעו בפני הוועדה. דומח, כי היעותרות למבוקש עלולה דווקא לחביא לחתמשכות בלתי רצויה בדיוניה, בניגוד לאחת מתכליותיו העיקריות של חוק ועדות חקירה, ובלא שכנגד זה עשויה לבוא תועלת ממשית בחשיפת האמת.

7. משיקולים אלה, החלטנו לדחות את הבקשה. נותר אך להעיר שלוש הערות, בשולי הדברים:

ראשית, פנייה מן חסוג שבפנינו כבר הועלתה בחודש מרץ 2001 על ידי ארגון עדאלה, תוך הנמקה דומה לזו שבפנינו. דא עקא, בסופו של דבר חזרה בח עדאלה מן הבקשה. איני סבור כי מאז התחולל שינוי כלשהו בנסיבות המצדיק בחינה נוספת של עניין זה.

שנית, לארגון עדאלה ניתנה, כלכל אורה או ארגון הפועל במדינה, אפשרות מלאה להביא בפני הוועדה ראיות שברשותו, ואשר הוא ראה אותן כנוגעות לעניין. במסגרת זו, מסר הארגון לוועדה ראיות רבות. ראיות אלה נבדקו על ידי הוועדה ומטעמה, וחלקן אף נתקבלו כמוצגים. מובן, כי אין בחלטה זו כדי למנוע מסירת ראיות נוספות לידי הוועדה על ידי המבקשים, ככל שנתרו בידם ראיות אשר נוגעות לעניין ולא נמסרו עדיין לוועדה.

שלישית, הוועדה ערה לכך שבמקרים מסוימים, החליטו ועדות הקירח באנגליה ליתן מעמד דומה לזה המבוקש כאן לקרובי משפחה של נפגעים, אף כי גם המבקשים אינם טוענים כי המדובר בנורמה מחייבת. יתכן, כי במקרים מתאימים ניתן לשקול מתן מעמד כזה או אחר לקרובי משפחה כאמור גם בפני ועדת הקירח המנוחלת לפי חוק ועדות הקירח. אכן, אף כי בחוק ועדות הקירח או בכללי הצדק הטבעי אין דבר המחייב מתן מעמד כזה, אין בהם גם דבר חמוגע, באורח גורף, היעדרות לבקשה כזו. בסופו של דבר, כל מקרה ומקרה ונסיבותיו, ואיננו רואים צורך לקבוע, במסגרת החלטה זו, קריטריונים ממצים להפעלת שיקול הדעת בעניין זה.

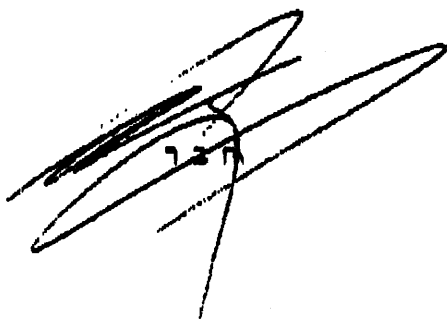
עם זאת, ניתן להצביע על הבדלים ברורים בין המקרים אליהם מפנים המבקשים, לבין עניינה של ועדה זו. מקרה אחד באנגליה, בו ניתן מעמד לקרובי משפחה, נגע לאירוע נקודתי (אם גם רב משתתפים), אשר אירע לפני

קרוב לשלושים שנים. שיקולי יעילות לא היו, בנסיבות אלה, בעלי משקל מכריע בחלטת הוועדה שם. לעומת זאת, על רקע חוסר אמון בו נתקלו ממצאיה של ועדת הקירה קודמת שחקרה את אותו אירוע, שיקולים של מראית פני דיוני הוועדה ותקינותה היו בעלי משקל רב באותו מקרה. המקרה האחר בו חכירה ועדת הקירה באנגליה בזכות ברוח הזכות המבוקשת בפנינו נוגע לאירוע של רצח של שר. אף כאן, המדובר באירוע נקודתי.

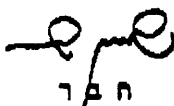
אין הדברים דומים כלל לוועדת החקירה שבכותרת. נושאי החקירה של ועדה זו מתאפיינים ברוחב יריעה וברבדים שונים ומורכבים. נוכח המנדט וכתב המינוי של הוועדה, מובאות בפניה, באורח טבעי, לא רק שאלות עובדתיות הנוגעות למקרים שאירעו באירועי אוקטובר, אלא גם שאלות הנוגעות לקביעת מדיניות בתחומים רגישים וסבוכים. כל אלה מצביעים על שונות מהותית בין ועדה זו לבין שתי הוועדות האנגליות, עליהן נשענת הבקשה שבפנינו. לצד זה, שיקול יעילות הדיון הוא שיקול חשוב בעבודתה של הוועדה, ובכוונתה לחבוא את דיוניה לטיוס במחירות האפשרית. במצב זה, איננו סבורים כי ניתן לחקש מן המקרים עליהן נסמכת הבקשה שבפנינו, או כי רצוי לאמץ, בחשך הנדון כאן, את סדרי הדיון שנתקבלו באותן פרשות.

סוף דבר, הבקשה נדחית.

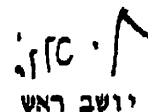
ניתנה היום, יב' בניסן תשס"ב (25.3.2002).

חבר

חבר

יושב ראש